

Žitarice stanovnikov v stavbah na kolji.

Mnogo zanimivejše ostanke prve kulture nahajamo po jezerih švicarskih, in to še z one dobe, ko tadanji stanovniki še niso poznali drugega orodja kot od kamna. Nikjer na svetu do sedaj ni se s te prastare dobe obdržalo toliko jasnih in očitih ostankov, ki bi nam mogli podati tako lepo sliko o življenju človeka v prvem kulturnem delu, kakor tu.

Najstarejši stanovniki vzhodne Švicarske so zgradili svoja stanovališča na jezerih blizo obale. V dno jezera so zabili velikih kolov, in nad vodo so postavili na te kole svoje hiše. Stavbe take nazivamo „stavbe na kolji.“ Da so ljudje v takih stanovališčih dalje časa stanovali, da niso bila toraj samo zavetje ob nevarnosti, priča nam velika množina odpadkov od hrane, ki je nahajamo na dnu jezer. Med temi odpadki so našli še mnogo drugih in raznovrstnih predmetov, in po vseh teh najdbah mogli bi si napraviti popolno sliko o stavbah na kolji. Poskusimo! Po jezerih nam stoji na tisoče kolov, pokrijmo jih z lesenim podom. Na tem podu napravimo ieso, omažimo jo z ilovco, pa so stene take hiše gotove. Takih sten so našli cele kosove. Kako so bile te hiše znotraj urejene, tega še ne znamo, do sedaj so našli samo lesenih klopi in kljuk za obešanje obleke, pa posameznih lepo pletenih sagov od lubja ali slame. Orodje in orožje so izdelovali od kamna, rogov, kosti in lesa. Za nas so tu vsekako najzanimivejši bilinski ostanki, ker nam oni najboljše predočujejo kulturo in življenje dotičnega naroda, in nam morejo ob enem najboljše pokazati, od kodi je ta narod došel, ali vsaj od kodi je kulturo svojo prejel.

Ti bilinski ostanki ležé pokopani v blatu. Tu jih moramo iz mehkega črnega blata izkopati, ter skrbno izbrati, ker se je tu na debelo nakopičilo kamen in črepinje, pahišje in ogelje, zrnje in kosti živalske. Niso pa ti ostanki enako po celem dnu razmetani, temveč so se nabirali v posebne kupe tam, kjer je po vsej priliki bila v lesenem podu odprtina, skozi katero so odpadke v vodo metali. Na onih mestih, na katerih nahajamo poogljenena semena, kruh, pletivo in tkanino, bile so gotovo shrambe v stavbah na kolji, in kedar je stavba zgorela, pale so spravljene stvari v vodo. Vsi ti bilinski predmeti, če tudi so poogljeneni, vendar imajo še tako dobro obliko, da jih moremo lahko spoznati in razvrstiti, kakor je to učinil Oskar Heer v svojem glasovitem delu: „Die Pflanzen der Pfahlbauten“ (1866).

Heer je našel vsega vkup 115 raznih bilin, katere je človek v stavbah na kolji imel. Med temi bilinami najpogostejše so žitarice. Nahajamo tu dve vrsti ječmena, tri vrste pšenice in dve vrsti prosa. Pšenična zrna so čista, dočim je ječmen navadno še v resah. Najredkejša se nahajajo v zrna klasu, kakor je sploh celih klasov zelo redko dobiti. Vendar so našli od

vseh žitaric vsaj tolikih kosov, da moremo pogoditi, kakošen je celi klas bil. Če omenjenim sedmerim vrstam žitaric dodamo še tri redkejša vrste, dve pšenici in eden ječmen, tedaj moremo reči, da so že v prastarej dobi v osrednji Evropi vzgojevali toliko raznih žitaric. Ni dvojbe, da je že ondaj moralo poljedelstvo biti vrlo razširjeno. Najglavnejše žitarici, kateri so stanovniki v stavbah na kolji sejali, bili ste šestovrstni ječmen (*Hordeum hexastichum densum*), in pšenica (*Triticum vulgare antiquorum*, Pfahlbauten-Weizen*), obe vrsti kratkega klasu in drobnega zrna. Nahajamo ju pa v vseh takih stavbah, sedaj poedina zrna, sedaj cele kupe. Morali ste biti vrlo priljubljeni žitarici, ker ju nahajamo ne samo po najstarejših stavbah na koljih, temveč tudi kesneje, in drobna ta pšenica je dočakala še propad rimske držav, potem je zginila z zemlje. Prav gotovo so ta drobna zrna dajala veliko moke, kakor se tudi dandanes odlikuje neka drobna jara pšenica s trdim in vrlo močnatim zrnem. Srednja koljska pšenica, ki jo po mnogih jezerih nahajajo, podobna je na vso moč današnje pšenici, ki jej velé „*Triticum vulgare compactum muticum*, Dinkelweizen,“ in jo še dandanes po zapadni Švicarski sejejo, in to radi močnih in trdih bilk, radi česar je veter ne more tako lahko povaliti.

(Dalje prihodnjič.)

Politične stvari.

Govor poslanca Kluna.

v XVI. seji deželnega zbora, 20. septembra t. l., o gimnaziji v Kranji.

Slavni zbor! Predno se spuščam v meritorično razpravo o predlogu, kateri nam podaja upravni odsek, zdi se mi potrebno očitno zavrniti neki napad na čast posameznih gg. poslancev, kakor tudi na čast slavnega zbora. Nekemu se je zljubilo naše poslance, ki so se potegovali za obstanek kranjske gimnazije, pred svetom grditi z osnovanim natolcevanjem, da so govorili za to le na videz, da bi bili slepili prebivalstvo kranjskega mesta in gorenjskih občin, da pa jim je bilo za obstanek le toliko, kakor za lanski sneg in bi raje imeli drugo gimnazijo v Ljubljani, nego obstanek gimnazije, v Kranji. V svojem in svojih tovarišev imenu, ki so me v to pooblastili, moram to sumničenje tukaj zavračati. Kar smo mi delali in sklepali za obstanek kranjske gimnazije, delali in sklepali smo po svojem najboljšem prepričanju in najboljši zavesti, da je kranjska gimnazija naši deželi in našemu ljudstvu potrebna. V tem prepričanju nas niso omajali ne razlogi, s katerimi je gospod

*) Pfahlbauten-Weizen, — koljska pšenica (!)

naučni minister opravičeval svojo dotično naredbo, ne publi ugovori, katere smo lani slišali z one strani te visoke zbornice, ker je gospoda menda pozabila, da je pred 10 leti z nami vred priznala potrebo gimnazije v Kranji.

Zelo čudno pa je obnašanje gimnazijskega ravnateljstva kranjskega, katero je hotelo to za nas toliko znamenito vprašanje enkrat za vselej spraviti z dnevnega reda ter je v dopisu z dne 2. aprila t. l. stavilo slavnemu deželnemu šolskemu svetu predlog, naj koncem tega leta zapre spodnjo gimnazijo v Kranji. K sreči naš deželni šolski svet tega predloga ni priporočal slavnemu ministerstvu, ampak je prosil, naj 3. in 4. razred še letos ostaneta.

Sicer pa se ne bi čudil, gospoda moja, da je gospod naučni minister odpravil kranjsko gimnazijo, ampak jako čudno bi bilo, ako bi je ne bil odpravil. Leto za letom so prihajala višjim šolskim oblastim poročila, da so profesorji v Kranji zgolj uboge ničle in duševni revčki, s katerimi si ravnateljstvo nič ne more pomagati; da je silno malo zanesljivih dijaških stanovanj, da stariši v najredkejših slučajih podpirajo prizadevanje šole za vzgojo itd. Kdo bi se pri takih okoliščinah čudil, da je pri vladi obveljala misel, da je kranjska gimnazija najslabša gimnazija v celi Avstriji, in da je gospod minister, misleč nekoliko srednjih šol odpraviti, v prvi vrsti segel po gimnaziji v Kranji. Napravite novo gimnazijo v Ljubljani, pošiljajte taka poročila višji šolski oblasti, kakor so dohajala o gimnaziji kranjski, in kmalu jo doleti enaka osoda, ko je po krivem doletela gimnazijo v Kranji.

Ni moja reč, tukaj se potegovati za čast gimnazijskih profesorjev. To pa vendar moram povedati, da so vsi pošteni značaji, da jih je nekaj bilo že predstavljanih na gimnazijo ljubljansko, in vsi strokovnjaki priznavajo, da je bila večina njih tudi spretni profesorji.

Enako neosnovana, kakor to natolcevanje, bila sta tudi druga dva razloga, ki sta več ali manj pomogla k razpustu kranjske gimnazije. Le lani se je v slavnem zboru povdarjalo, in kdor Kranj natanko pozna, bode temu pritrtil, da je dovolj poštenih stanovanj v Kranji, ki bi v slučajih, ako bi se tam napravila viša gimnazija zadostovala tudi za to. Ravno tako vsi dobro vemo, da so naši kmetje silno skrbni za odgojo svojih otrok, in kdor je imel s šolo opraviti, je sam skušal, kako so hodili stariši povpraševati po učenju in obnašanju svojih otrok, in kako hitro je pomogla očetova ali materina beseda. Gorenjski kmetje od te splošne lastnosti naših kmetovalcev ne delajo izjeme. Ugoden uspeh učencev izstopivših iz kranjske gimnazije nam priča, da stariši svojih otrok ne odgojujejo tako brezskrbno, kakor bi se sploh mislilo.

Ako disciplina na kranjski gimnaziji ni bila hvaljevredna, kakor bi se pričakovalo, tičijo vzroki drugod

in ne pri stariših in v stanovanjskih. Znano je v Kranji, da je nastal prepir med šolsko in cerkveno oblastjo zaradi verskih vaj; o tem se je govorilo po celem Kranji in je gotovo tudi vplivalo na disciplino teh učencev. Neki učenec je pljunil za svojim veroučiteljem samim, ne da bi se mu bilo to za zlo štelo tam, kjer imajo čuvati nad disciplino, čemu tudi, ab ovo — — —. Tudi se mi je pripovedovalo, da se je profesorjem, ki so zvedeli za kaznovanja vredne prestopke, očitala malovredna denunciacija. Pri takih razlogih se ni čuditi, da je bila disciplina malo vredna, čuditi se pa moram, da se je krivda dajala starišem in sorodnikom ter tistim prebivalcem v Kranji, ki so imeli dijake na stanovanju.

V prepričanju, da je kranjska gimnazija za našo deželo potrebna, nas še bolje potrjuje izkaz letošnjih učencev na gimnaziji ljubljanski. Dasiravno se je pri sprejemu jako strogo ravnalo, in 24 manj zmožnih odpravilo, šteje prvi razred 241 učencev, to je 55 več, kot pričetkom preteklega šolskega leta. Ako te prištejemo onim, ki so v Kranji ostali, bilo bi to zadosti za dobro obiskovano kranjsko spodnjo gimnazijo in ljubljanski gimnaziji še bi ostalo toliko, kolikor zadostuje za gornjo gimnazijo. Očividno je torej kranjska gimnazija vplivala na število učencev ljubljanske gimnazije, brez ozira na to, da se je pomnožilo tudi število učencev na realki, kjer je letos v prvem razredu 115 učencev, to je 32 več kakor prejšnja leta. Ljubljanska gimnazija je vsled na novo doraslega števila tako velikanska, da se ne more primerjati nobeni drugi gimnaziji v celi Avstriji; šteje sedaj 21 razredov, ker prva šola ima 4, druga, tretja in četrta po 3, peta do osme pa po 2 razreda, in profesorjev ima toliko, kakor naš slavni zbor udov, namreč 37.

Gospod minister je izprevidel, da ljubljanska gimnazija ne bode mogla zadostovati učencem, ki hočejo prestopiti v srednje šole, on obeta vsled tega potem obrtne šole, in drugo kar še potrebujemo. Potem bi število tako narastlo, da ne bi bilo v nobeni pravi primeri z drugim prebivalstvom ljubljanskega mesta. In ker se zlasti dijaki višjih šol ne dajo v škatljicah hraniti, utegne se pri jako vskipečem značaji naših mladenčev kaj lahko pripetiti, da se mladi ljudje začno brigati za reči, za katere se ne smejo brigati, in prično marsikaj, kar ima zanje slabe nasledke, katere šole prepozno čutijo. Ravno zato so manjši kraji nekoliko pripraviši za srednje šole, ker ni toliko zapeljivih prilik, kjer politično strankarstvo, kakor se ravno glede Kranja omenja v že prej omenjenih poročilih, ni tako napeto in narodni prepričanje učenca tem manje odvrta od učenja, ker jim tako lahko ne pridejo v roke politični ščuvalni listi — na katere liste se misli ali na nemške, ali na slovenske, tega vam ne morem povedati, pa to vsak med vami lahko ugane.

Še iz drugih ozirov ne bode lahko, kakor misl gospod minister, napraviti v Ljubljani drugo gimnazijo. Sedanje gimnazijsko poslopje ne zadostuje; nekateri

razredi so v prostorih, ki bi bili primernejši za vlažne kleti, nego za šolske sobe in ne zadostujejo ne zdravstvenim, ne šolskim zahtevam. Pa tudi, ko bi zadostovali, bilo bi težko drug zavod spraviti pod isto streho. Kdor se spominja še časov, ko sta bili gimnazija in realka pod isto streho, ve, koliko je bilo prepirov in ravsa med učenci in vodstvo je težko vzdrževalo red, in zato se zmiraj uresničuje neki star pregovor; dva petelina na enem kupu ne storita dobro". (Smeh.) Treba bode, ako se v Ljubljani napravi nova gimnazija, misliti na to, da se preskrbi novo poslopje, to pa ne bode le malo stalo; za dovolitev novega zidanja treba bode privolitve državnega zbora in zatorej sem se jaz v lanskem zasedanju usojal slavnemu zboru priporočati, naj raje pri ministerstvu zahteva obstanek kranjske gimnazije, kar bi bilo za državne finance mnogo bolje, nego v Ljubljani napravljati novo gimnazijo. In jaz mislim, da bo le visoki državni zbor, pretresujoč mojo resolucijo, gotovo tudi gledal na denarno stran in morda ravno iz teh razlogov podpiral naše težnje in ministerstvu priporočal, naj raje pusti kranjsko spodnjo gimnazijo, nego napravi v Ljubljani novo; in to bode tem raje storil, ako vidi, da stem ne ustreza le državnim financam, temveč tudi želji našega ljudstva in potrebam naše dežele. Zato prosim, gospôda, da sprejmete predlog, kakor vam ga je stavil upravni odsek.

Iz državnega zbora.

Od minule srede dne 31. oktobra do včeraj 6. novembra, zbornica poslancev ni imela seje, zboroval je samo budgetni odsek in nekateri manj pomenljivi odseki in pa klubi. Sicer pa tudi dnevni red včerajšnje seje ni bil nikakor pomenljiv. Pomenljivi ste pa v teku tega tedna nastale dve reči:

- a) Razkrojenje levičarjev.
- b) Nov načrt vojnega zakona.

Ko je bil v ministerstvo pozvan grof Schönborn sprevidili so levičarji državnega zbora, da se za nje bliža v odločilnih krogih še nepovoljnija doba, in čuti je bil od vseh strani glas, da se mora levica zopet zediniti. V ta namen posvetovali so se posamezni levičarski klubi in njihovi načelniki, skrivnostno se je šepetalo, da je levica zopet združena. Na torek večer vabljeni so bili vsi levičarski klubi z izdanim klicom „važno naznanilo“ za dnevni red. Že nedeljski listi pa so naznanjali jedro onega kar se je pripravljalo kot „važno naznanilo“ namreč: a) predstojniki levičarskih klubov združevajo se v neki izvršilni odbor, b) red, glede vzajemnosti pri glasovanju, dosledno tudi pri razpravah, se poojstri. Temu pa se dodaja bolj pomenljiva novica, da se Plener odcepi s svojimi pristaši od nemško-avstrijskega kluba ter osnuje nov klub z imenom „narodno nemški klub“, potem pa se ima ostanek

nemško-avstrijskega kluba tudi prekrstiti ter sprejeti ime „konservativno-nemški klub“, ki bi ostal pod vodstvom Chlumecky-jevim ter bi bil morebiti začetek one sredne stranke, o kateri se je svoj čas toliko pisarilo in govorilo.

Konoc pogajanja med levičarji je toraj ta, da se elementi njeni razkrojajo po neki skupnosti svojega teženja. Pri vseh teh razlikah ostajajo toraj: nemško-narodna zadruga, protisemiti, dunajski demokrati in zgoraj omenjena dva nova kluba. Združeni bodo toraj pod vodstvom Plenerjevim nemško-pemski nespravljivi elementi in se bodo vvrstili takoj za one protisemitke in pa nemško narodne zadruge, ki v prvo vrsto slavijo svoje velikonemške narodne naklepe. Tem nasproti je konservativno-nemški klub vsaj po svoji sestavi z nemško-avstrijskim geslom, se ve da po onem kopitu nekdanjih liberalnih vlad, ki vso srečo Avstrije uvidevajo v državnem nemškem jeziku, z vsemi ustavi nasprotnimi posledicami.

Druga važna stvar tega tedna je, minulo soboto predsedništvu zbornice predložen načrt zakona o „uvedenju novega brambovskega zakona“.

Člen prvi načrt izreka razveljavljenje brambovskih zakonov z leta 1868 in pa z leta 1882.

Drugi člen obsega nov brambovski zakon obsegajoč 71 paragrafov.

Člen III. obsega devet točk prehodnih določb. Načrt zakona 16 polnih tiskanih strani, pojasnila pa 68. strani. Poojstrila novega zakona so pomenljiva, pa žalibog potrebna. Več o tem zakonu spregovorimo pri drugih prilikah.

Naši dopisi.

Iz Ljubljane. — Vernih duš dan obhajal se je v Ljubljani zopet, po prestanku nastalem vsled nalezljivih bolezni, sijajno. Ljudstvo slovensko slavilo je zopet srčno drage svoje vodje in prvoboritelje na političnem in slovstvenem polju. Izrekoma bil je zelo mnogobrojno obiskan grob očeta dr. Bleiweisa, dalje groba Vodnikov in Čopov. Na novo bil je razkrit nagrobni spominek Levstik-Raičev, izdelan po načrtu deželnega inženirja Hraskega. To lepo slavljenje spomina zasluženih naših mož, katero se ponavlja leto za letom, je gotovi najboljši dokaz napredka in zrelosti našega naroda in poročstvo za srečno prihodnost njegovo. Ostanimo vedno hvaležni in s tem tudi vredni nasledniki velikih mož, ki so z uma svitlim mečem vspešno delovali za probujenje naroda slovenskega.

— Slovensko gledališče. Dramatično društvo spravilo je na oder v Čitalnici vernih duš dan žaloigro „Mlinar in njegova hči“, minulo nedeljo pa burko: „Enajsta zapoved“.